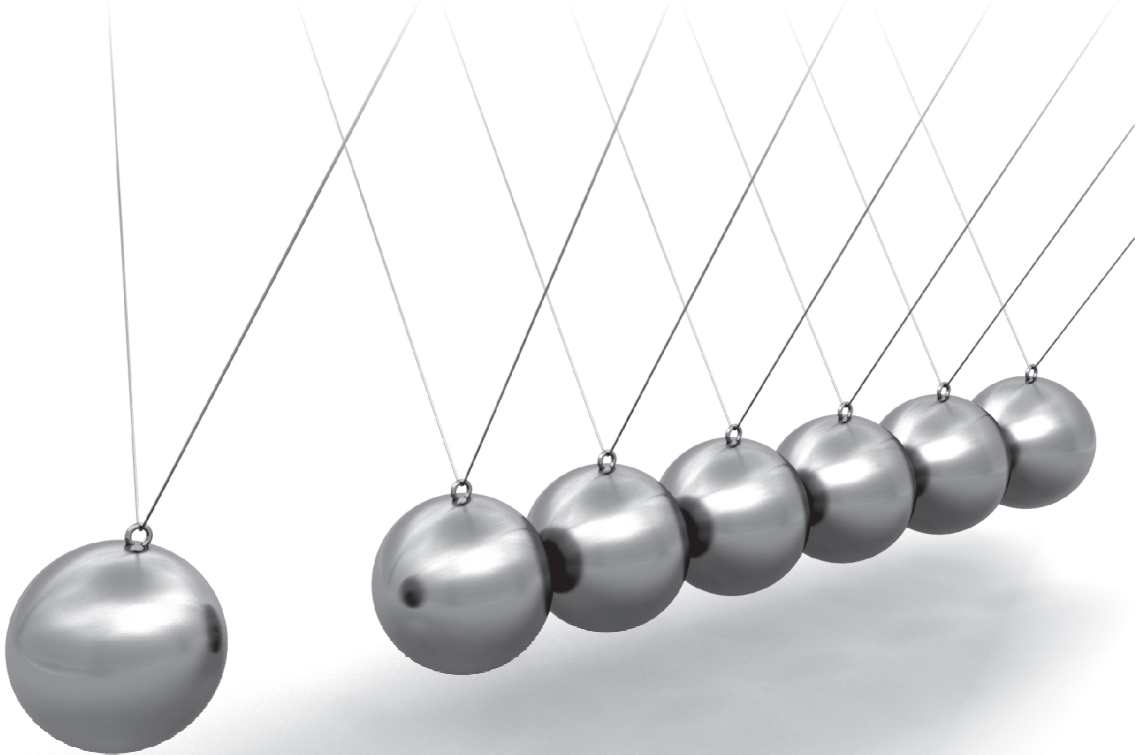

Образовање у време ковид кризе Где смо и куда даље

Вера Спасеновић (уредница)

1838

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Филозофски факултет, Универзитет у Београду | 2021

1838

брзозвонње у
време ковид кризе
Где смо и куда даље
Зборник радова

Вера Сјасеновић (уредница)

Едиција *Човек и друштво у време кризе*

Образовање у време ковид кризе

Где смо и куда даље

Зборник радова

Вера Спасеновић (уредница)

Београд 2021.

Издавач

Универзитет у Београду – Филозофски факултет

Чика Љубина 18–20, Београд 11000, Србија

www.f.bg.ac.rs

За издавача

Проф. др Миомир Деспотовић,

декан Филозофског факултета

Рецензенти

Проф. др Драгана Павловић Бренеселовић,

Филозофски факултет Универзитета у Београду

Проф. др Слађана Зуковић,

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Проф. др Марија Марковић,

Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Лектор

Невена Мрђеновић

Дизајн корица

Ивана Зорановић

Припрема за штампу

Досије студио, Београд

Штампа

ЈП Службени гласник, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-6427-177-6

Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира
Филозофски факултет Универзитета у Београду.

САДРЖАЈ

- 7 | *Вера Сјасеновић*
Предговор
- 9 | *Радован Анђонијевић*
Програми образовања на даљину и својства
њихове реализације
- 23 | *Биљана Бодрошки Сјариосу*
Корона-криза: време за педагошка преиспитивања
- 39 | *Јелена Врањешевић*
Социоемоционално учење и резилијентност у доба кризе:
перспектива родитеља
- 55 | *Нађаша Вујисић Живковић*
Педагошки рад у време пандемије – две студије случаја
- 67 | *Живка Крњаја*
Предшколско васпитање и образовање у време „корона
кризе”: физичка изолација и „ефекат тунела”
- 83 | *Невена Мићранић*
Увек цртамо: вртић „на даљину” у време ковид-19 кризе
из дечје перспективе
- 101 | *Лидија Мишкељин*
Приступи образовне политике предшколском васпитању и
образовању у доба кризе
- 119 | *Нађаша Николић*
Образовање у онлајн окружењу: изазов за
наставничку професију
- 133 | *Драјана Пурешевић*
Вртић на даљину у време ковид-19 кризе
– перспектива родитеља
- 151 | *Јелена Секулић*
Настава у доба кризе: о чему брину наставници

- 169 | *Мирјана Сенић Ружић*
Ка критичком дигиталном образовању: како развијати дигиталну писменост?
- 183 | *Вера Сјасеновић*
Одговор просветних власти на актуелну кризу: виђење практичара
- 199 | *Милан Сјанчић*
Чему оцењивање у доба кризе: перспективе наставника на друштвеним мрежама
- 215 | *Александар Тадић*
Образовање на даљину или удаљавање од образовања – осврт на школовање у руралним подручјима
- 231 | *Емина Хебиб*
Школска клима у време пандемије вируса корона
- 247 | *Зорица Шаљић*
Пружање додатне подршке ученицима у ванредним условима образовања

Лидија Мишкељин*

ПРИСТУПИ ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ ПРЕДШКОЛСКОМ ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ У ДОБА КРИЗЕ

Апстракт: Необична убрзаност промене наше свакодневице са проглашењем глобалне пандемије од стране Светске здравствене организације марта 2020. године суочила је читаво друштво, а са њима и образовне системе, са низом специфичних изазова. Полазећи од сагледавања функције предшколског васпитања и образовања као целовитог процеса бриге, неге и васпитања и образовања и подршке развоју свих потенцијала и самоактуализације појединца и остваривања континуитета људске културе и друштвеног прогреса, у раду се анализирају приступи образовне политике предшколског васпитања и образовања за време кризе изазване пандемијом ковид-19 кроз донете мере носилаца образовне политике. Приступ у истраживању се заснива на поставкама анализе наратива политике, у овом раду образовне политике, у време кризе у односу на два кључна догађаја: затварање и отварање предшколских установа.

Кључне речи: наративи политике, функције предшколског васпитања и образовања, пандемија ковид-19

Невидљиви непријатељ

„Спавали смо у једном свету, а пробудили се у другом” (Arndt et al., 2020) је уводна реченица видео спота¹ која можда најбоље описује судар човека са реалношћу изазваном пандемијом вируса SARS-CoV-2 (ковид-19). Необична убрзаност промене наше свакодневице са проглашењем глобалне пандемије од стране Светске здравствене организације марта 2020. године суочила је читаво

* Лидија Мишкељин, доцент на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, lidija.miskeljina@f.bg.ac.rs

1 <https://www.youtube.com/watch?v=O5QOvNNE73I>

друштва, а са њима и образовне системе, са низом специфичних изазова (Centre for the Study of Child Care Employment, 2020; ECWI, 2020; UNESCO, 2020). Криза изазвана пандемијом ковид-19 потресла је свет покрећући таласе промена у контексту неизвесности са широким спектром могућих путања у здравственом, економском, образовном систему (OECD, 2020a). Овај „непланирани експеримент” (Sarano et al., 2020; Urban et al., 2020) у којем су проблеми са којима су се владе широм света суочавале били исти, довео је до различитих приступа у доношењу мера превенције од заразе. Као манифестација „сложене интерсолидарности проблема, антагонизма, криза и неконтролисаних процеса” (Urban et al., 2020, стр. 5) довела је до великог броја истраживања од стране стручњака различитих профила: академске заједнице, међународних организација, организација цивилног друштва. Прегледом научних и стручних радова и докумената међународних организација доступних на интернет страницама који су се бавили разумевањем приступа и проучавали одговоре влада на кризу изазвану пандемијом у области образовања уочава се заједничка нит: изгубљене могућности и прилике за учење (Di Pietro et al., 2020; Nugroho et al., 2020; OECD, 2020b; Onyema et al., 2020) и утицај кризе на повећање економских и социјалних неједнакости (Eurochild, 2020; Moreira et al., 2021; OECD, 2020c; OMET, 2020; The World Bank, 2021). Истраживања приступа образовних политика предшколском васпитању и образовању у доба кризе са фокусом на превенцију економских и социјалних неједнакости акценат све више стављају на изгубљене могућности и прилике за учење и организовано „учење на даљину” и за децу предшколског узраста (Nugroho et al., 2020; UNESCO et al., 2021). Истраживања која су у свом фокусу имала проучавање и разумевање одговора влада на кризу и приступа образовне политике у области предшколског васпитања и образовања указују на кључне изазове у разумевању сврхе и функције предшколског васпитања и образовања (Urban et al., 2020).

Уклањање огртача невидљивости

– методолошки оквир

Полазећи од сагледавања функције предшколског васпитања и образовања као целовитог процеса бриге, неге и васпитања и образовања и подршке развоју свих потенцијала и самоактуализације појединца и остваривања континуитета људске културе и друштвеног напретка (Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja

– Godine uzleta, 2018), у раду се анализирају приступи образовне политике предшколском васпитању и образовању за време кризе изазване пандемијом ковид-19 кроз донете мере носилаца образовне политике.

У циљу разумевања приступа, као и њихових варијација у дизајну непосредних мера у односу на предшколско васпитање и образовање, определили смо се за сагледавање ширег европског контекста кроз крос-национални приказ мера образовне политике за превенцију ширења пандемије ковид-19 у односу на предшколско васпитање и образовање у Норвешкој, Шведској, Финској, Немачкој и Италији. Критеријуми избора земаља су били: интегрисан приступ предшколском васпитању и образовању, приступ заснован на принципима равноправности и уважавања различитости, обједињена надлежност за предшколско васпитање и образовање и доступност података на званичним интернет страницама. У другом делу рада анализирају се приступи образовне политике предшколском васпитању и образовању за време кризе изазване пандемијом ковид-19 кроз донете мере носилаца образовне политике у Србији.

Под приступима образовне политике предшколском васпитању и образовању подразумевамо мере и активности носилаца образовне политике којима се у време кризе дефинише нормативни, али и концепцијски оквир за организацију и функционисање система предшколског васпитања и образовања (Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2013).

Приступ у истраживању се заснива на поставкама анализе наратива политике (Atkinson, 2000; Miller, 2020; Mintrom & O'Connor, 2020), у овом раду образовне политике, у време кризе у односу на два кључна догађаја: затварање и отварање предшколских установа.

Наративи политике могу се сматрати општим линијама прича које долазе до изражаја у јавном дискурсу доносиоца политике у вези са одређеним појавама (Mintrom & O'Connor, 2020), као што је пандемија ковид-19. Наративи политике, у контексту овог рада образовне политике, играју важну улогу у начину на који размишљамо и разговарамо о здрављу, болести и предшколском васпитању и образовању и обликују начин на који делујемо, индивидуално и колективно у време кризе. Наративи образовне политике су видљива манифестација, „жила куцавица политике” (McBeth et al., 2007, стр. 88, према: Miller, 2020) и снажно утичу на перцепцију и начине размишљања и граде значења сврхе и функције предшколског васпитања и образовања у доба кризе. Они нису нужно структурирани око шест кључних својстава наратива: ликови, заплет, поставка, контекст, последица и реакција (Bruner, 2000; Vilig, 2016), већ су више оријентисани на

акцију, динамични су, епизодни и еволутивни (Miller, 2020; Mintrom & O'Connor, 2020). Наративи образовне политике надмећу се на политичком терену, граде „режиме заштите” (Foucault, 2014) кроз веровања, вредности, логику и аргументацију која доводи до институционализације (Atkinson, 2000) специфичних мера. Истраживања наратива (образовне) политике су увек контекстуална и представљају оквир за дубље разумевање вредности које су уткане у наратив.

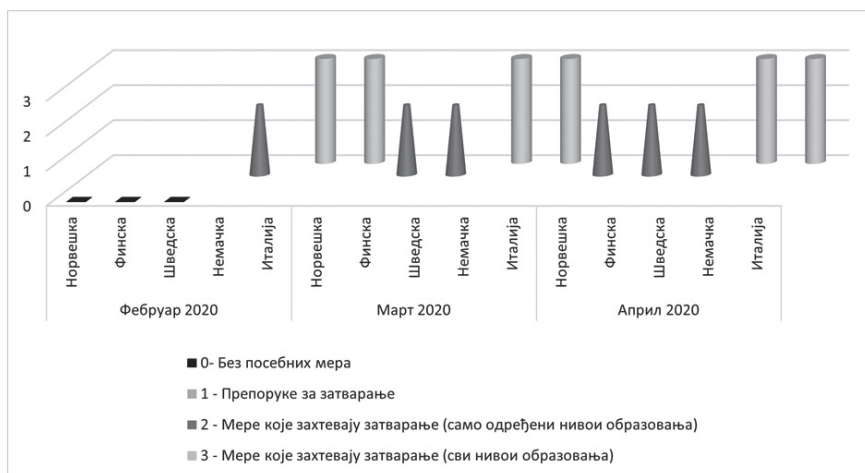
У складу са приступом истраживању за наслове у раду коришћене су доминантне метафоре у доба кризе изазване пандемијом ковид-19, које уткане у наратив политике, својим значењима у одређеним друштвеним репрезентацијама такође утичу на размишљање, делање и акцију.

Узорак наративних података чине изворна документа (препоруче, инструкције, уредбе) носилаца образовне политике доступна на званичним интернет страницама, студије и прикази одговора образовне политике и интернет портала.

Матрица анализе укључује: регулаторни оквир, систем подршке предшколском васпитању и образовању и приступ предшколском васпитању и образовању.

Непожељни посетилац – затварање предшколских установа

Као први почетни одговор на „шок” изазван пандемијом ковид-19 одговор образовних политика у великом броју земаља био је вођен првенствено циљевима везаним за јавно здравље и односио се на мере превенције од заразе и заштите јавног здравља које су, између осталог, подразумевале и потпуно затварање школа и предшколских установа (Blum & Dobrotić, 2021; Hale et al., 2021). Италија је 4. марта 2020. прва европска држава која је донела меру затварања школа и предшколских установа у настојању да заустави ширење вируса. Затварање школа и предшколских установа убрзо затим увеле су и Норвешка и Немачка, док су се Финска и Шведска определиле за такозвани хибридни модел (Public Health Agency of Sweden, 2020; Pramling Samuelsson et al., 2020). У Шведској су средње школе и универзитети организовали наставу на даљину, док су основне школе и предшколске установе остале отворене, са увођењем додатних мера превенције (Графикон 1). Ове мере одражавају доминацију медицинског дискурса и јавног здравља са фокусом на „одржавање функционисања система”.

Графикон 1: Мере образовне политике које се односе на затварање школа и предшколских установа током пандемије²

Након првих почетних одговора, носиоци образовних политика су развијали специфичне стратегије „балансирања” у превенцији пандемије (Графикон 1), заснивајући своје приступе на различитим приоритетима: једнаке могућности на образовање, збрињавање деце запослених родитеља, омогућавање приступа деци из осетљивих и ризичних група и слично (Moss & Kamerman 2011; Scheiwe & Willekens, 2009, према: Blum & Dobrotić, 2021).

Приступ предшколском васпитању и образовању у мерама образовне политике

У крос-националном приказу мера образовних политика које се односе на затварање предшколских установа издвајају се три приступа предшколском васпитању и образовању:

- Једнаке могућности и право на предшколско васпитање и образовање

Национална агенција за образовање и Национална агенција за јавно здравље Шведске³ нагласиле су да је предшколско васпитање и образовање право деце и њихових породица и важан аспект њиховог развоја те да треба да похађају вртић. Смернице Националне агенције за образовање су се односиле на подршку предшколским

2 Подаци преузети са: <https://ourworldindata.org/grapher/school-closures-covid?-time=2021-05-31®ion=Europe>

3 <https://www.folkhalsomyndigheten.se/the-public-health-agency-of-sweden/>

установама у креирању кризних акционих планова и флексибилних решења у сарадњи са саветом родитеља. Неке од препорука су се односиле на флексибилније радно време, континуирану подршку деци и породици обезбеђивањем учења на даљину и слично.

- Збрињавање деце запослених родитеља

Иако и Финска и Норвешка у својим националним образовним политикама предшколског васпитања и образовање сматрају правом деце и породице, и тиме приступ предшколском васпитању и образовању заснивају на Конвенцији о правима детета, мере образовне политике у односу на превенцију кризе су биле стриктније него у Шведској. Предшколске установе у Финској⁴ су биле отворене само за децу којој је то било потребно, док су у Норвешкој⁵ предшколске установе биле затворене, осим за децу родитеља запослених у здравственим установама, полицији и прехранбеној индустрији.

Мере образовне политике које су се односиле на затварање предшколских установа у Немачкој донете су на савезном државном нивоу и односиле су се на децу запослених родитеља у здравственим установама, полицији и прехранбеној индустрији.

- Приступачност

Италија, као једна од земаља са највећим бројем оболелих од вируса SARS-CoV-2, прва је донела меру затварања предшколских установа⁶. У циљу јачања локалних превентивних програма Министарство здравља Италије, на основу документа ЕУ Здравље 2020, промовисало је системски и социо-еколошки приступ смањењу неједнакости психосоцијалном благостању породица приступачним здравственим и образовним услугама.

Успоравање криве – отварање предшколских установа

На основу података Светске здравствене организације и тадашњих сазнања из области медицине да деца најмање оболевају од вируса SARS-CoV-2, половином маја 2020. године наратив образовне по-

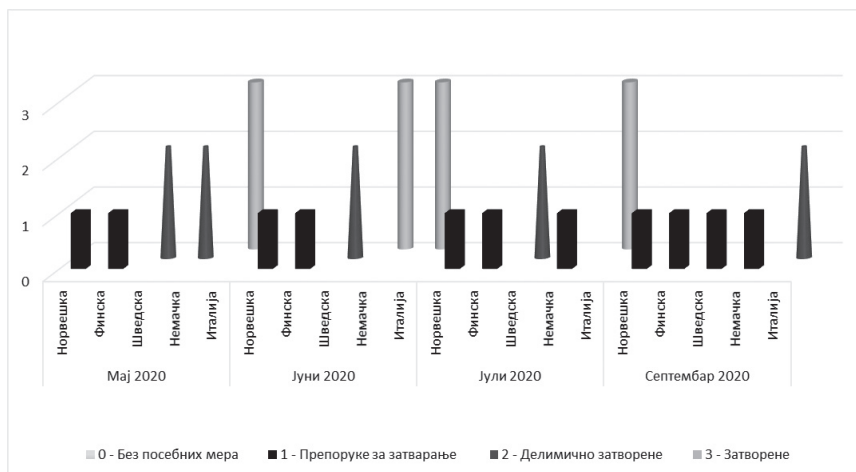
4 <https://www.oph.fi/en/news/2020/education-services-and-coronavirus>

5 <https://www.helsedirektoratet.no/english/corona>, <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/covid-19-smittevern-i-barnehager/innledning>

6 <https://www.miur.gov.it/web/guest/-/coronavirus-azzolina-riunisce-task-force-ministero-istruzione-al-lavoro-per-supportare-scuole-anche-con-didattica-a-distanza->

литике у мерама превенције пандемије се мења од „чекића” ка „плесу” (Pueyo, 2020)⁷, односно од потпуног или делимичног затварања предшколских установа до њиховог потпуног или делимичног отварања. Наративи образовне политике у односу на предшколско васпитање и образовање су разноврснији и одражавају различите приоритете.

Предшколске установе у Италији су остале затворене до почетка наредне школске године, са препорукама о организовању летњих кампова за децу предшколског узраста. Норвешка и Финска су потпуно отвориле предшколске установе у мају 2020, док су у неким савезним државама Немачке наставиле да важе препоруке за затварање уз проширивање листе категорија запослених родитеља којима је потребно збрињавање деце. Шведска је до почетка наредне школске године задржала такозвани хибридни модел (Графикон 2).

Графикон 2: Мере образовне политике које се односе на отварање школа и предшколских установа током пандемије⁸

Систем подршке предшколском васпитању и образовању

Министарство просвете и културе Финске доделило је бесповратна средства од 14 милиона евра за предшколско васпитање и образовање за ублажавање утицаја кризе изазване вирусом SARS-CoV-2⁹. Бесповратна средства су намењена подршци добробити, развоју

7 <https://tomaspueyo.medium.com/coronavirus-learning-how-to-dance-b8420170203e>

8 Подаци преузети са: <https://ourworldindata.org/grapher/school-closures-covid?-time=2020-06-30®ion=Europe>

9 <https://visitedufinn.com/lockdown-period-in-finnish-early-childhood-education/>

и учењу деце предшколског узраста, као и подршци учењу и развоју деце имигрантских породица, нижег социоекономског статуса и деце са посебним потребама.

Осим финансијске подршке предшколском васпитању и образовању, Министарство просвете и културе Финске донело је низ препорука у циљу подршке остваривању циљева и развијању програма, као што су:

- коришћење отворених простора и природног окружења за учење;
- неговање односа са децом и стварање различитих прилика за повезивање и заједничко учешће у циљу остваривања континуитета припадности вршњачкој заједници;
- подршка породици у свакодневним животним активностима приређивањем материјала који су подршка учењу и развоју детета¹⁰.

Полазећи од Конвенције о правима детета као обавезујућег дела Устава Норвешке и закона о предшколском васпитању и образовању, нарочито од разумевања предшколског васпитања и образовања као базичног права детета (Haug & Storø, 2013) и обавезе државе да делује у најбољем интересу детета, Министарство за децу и породицу Норвешке је формирало Координационо тело за подршку предшколском васпитању и образовању и центрима за децу из осетљивих друштвених група¹¹. Неки од задатака Координационог тела су:

- осмишљавање различитих сценарија могућих последица пандемије за децу предшколског узраста и децу из осетљивих друштвених група са предлогом мера за отклањање последица,
- успостављање партнерства са омбудсманом, организацијама цивилног друштва, фондацијама које раде са децом предшколског узраста и децом из осетљивих друштвених група и Националном библиотеком и циљу сагледавања изазова и осмишљавања различитих начина подршке најбољем интересу детета¹².

Савезна влада и све државе чланице Немачке донеле су низ мера подршке деци и породици током кризе: додаток од 300 € за свако дете млађе од 18 година, надокнаду за губитак прихода због неге детета (најдуже 20 недеља).

10 *Ibid.*

11 https://bufdir.no/aktuelt/temaside_koronavirus/tjenestetilbudet_til_barn_og_unge_under_covid_19_pandemie/

12 *Ibid.*

Неке од препорука система подршке предшколском васпитању и образовању односиле су се на:

- успостављање дигиталне платформе за размену релевантних информација о актуелној ситуацији, размену примера добре праксе и креативних решења практичара,
- улагање у дигиталне вештине и дигиталну инфраструктуру (Eurochild, 2020).

Италија је од 4. марта 2020. године због пандемије изазване вирусом SARS-CoV-2 затворила не само предшколске установе и школе, већ је 11. марта 2020. уследило опште „закључавање” и целокупном становништву је било забрањено да напуштају домове, осим у изузетним околностима. У таквим условима живљења под кризом мере политике су се односиле на све области и сфере живота. Ми ћемо издвојити само неке које се односе на подршку родитељима предшколске у млађе школске деце:

- родитељ који негује дете до 15 година (или особу са инвалидитетом) има право на додатно одсуство од укупно 30 дана до краја августа 2020,
- запослени у приватном и јавном сектору са децом узраста до 12 година има право на додатни родитељски одмор који му се рефундира по стопи од 50% (100% ако је онемогућено) (Rilancio Decree, према: Moreira et al., 2021).

Остани код куће – затварање предшколских установа

Као и многе земље Европе и света, пандемија изазвана вирусом SARS-CoV-2 захватила је и Србију. Проглашењем ванредног стања предшколске установе су престале са радом 16. марта 2020. године.

У циљу „пружања подршке мобилисању/активирању свих расположивих ресурса у систему предшколског васпитања и образовања и професионалном повезивању и оснаживању појединаца, установа и система у целини” (MPNTR, 2020), Министарство просвете, науке и технолошког развоја је одредило приоритетне задатке система предшколског васпитања и образовања који су се односили на:

- обезбеђивање услова за нормално функционисање, учење и развој деце у ситуацији ванредног стања и кућне изолације и

- укључивање практичара у смислено повезивање у функцији истраживања, заједничког учења и унапређивања компетенција (MPNTR, 2020).

Први приоритетни задатак разрађен је кроз *активности подршке породицама са децом предшколског узраста у условима ванредног стања и кућне изолације* које се могу груписати у три целине (Табела 1):

Табела 1: Активности подршке породицама са децом предшколског узраста у условима ванредног стања и кућне изолације¹³

<i>информисање родитеља</i>	<ul style="list-style-type: none"> о заштити здравља и безбедности у ситуацији пандемије вируса корона значај игре за дете предшколског узраста и заједничког учења о културним програмима за децу на различитим медијима о начинима организовања времена, начину разговора са децом о корона вирусу
<i>коришћење постојећих и креирање нових различитих ресурса намењених деци и породици</i>	<ul style="list-style-type: none"> мале онлајн заједнице подршке и размене са породицама бесплатни онлајн ресурси: сајтови са корисним информацијама за родитеље, предлозима игара и активности са децом квалитетне телевизијске емисије, прилози и клипови за децу и родитеље предлози игара и активности са децом; учење и игра у животно-практичним ситуацијама – рутине, свакодневне животне ситуације
<i>саветодавништво за родитеље</i>	<ul style="list-style-type: none"> припрема, превођење и размена материјала и корисних информација са родитељима психолошка и друга саветодавна подршка у кризним ситуацијама

Други приоритетни задатак разрађен је кроз *активности организације процеса континуиране професионалне развоја и учења заједнице у предшколским установама* на нивоу васпитне групе/установе/система мапирањем ресурса:

- за канале комуникације;
- за компетенције практичара (у домену дигиталне писмености; у развијању савремених педагошких приступа у раду са децом);

13 Преузети делови из Предшколско васпитање и образовање у време епидемије COVID-19 (2020), Министарство просвете, науке и технолошког развоја, http://www.mpn.gov.rs/wpcontent/uploads/2020/03/pred%C5%A1kolsko-vest_pdf.pdf

- у вези са релевантним садржајима, активностима, материјалима, подсетницима, смерницама за практичаре;
- видео материјала, сајтова;
- квалитетних онлајн курсева у циљу међусобног повезивања и умрежавања, подршке породицама и заједничког учења и размене искуства између практичара (MPNTR, 2020).

Овако постављени предложени приоритетни задаци превасходно се односе на практичаре у предшколским установама, али не и на систем предшколског васпитања и образовања, што се може закључити из наведеног „прилагођавајући се актуелним мерама и препорукама релевантних државних органа и институција, у складу са расположивим људским ресурсима планираће се и спроводити активности стручних радника (васпитача, стручних сарадника и сарадника у предшколским установама)” (MPNTR, 2020).

Допринос професионалном повезивању и оснаживању појединца, установа и система у целини, како се наводи у мери носилаца образовне политике (MPNTR, 2020), остварен је кроз успостављање интернет странице „Повежимо се, оснажимо се – у време Ковида 19” Министарства просвете, науке и технолошког развоја, пројекта Инклузивно предшколско васпитање и образовање кроз заједничко деловање различитих партнера у систему предшколског васпитања и образовања (носилаца образовне политике, истраживача, практичара).

„Спљескали смо сомбреро” – отварање предшколских установа

Након проглашења престанка ванредног стања у Републици Србији (Odluka, 2020) Влада је донела одлуку да „почев од 11. маја 2020. године – предшколске установе и основне школе започињу са непосредним васпитно-образовним радом, у обиму који омогућава спровођење неопходних мера превенције, заштите и сузбијања ширења заразне болести COVID-19” (Uredba..., 2020). Носиоци здравствене и образовне политике донели су смернице за примену превентивних мера у предшколским установама (Упутство..., 2020; Инструкције..., 2020). Смернице су се односиле на организацију пријема и пријем деце, запослене и родитеље (Табела 2)¹⁴.

14 Дат је само избор кључних смерница за примену превентивних мера у предшколским установама.

Табела 2: Избор кључних смерница за примену превентивних мера у предшколским установама

пријем деце	запослени	родитељи
<ul style="list-style-type: none"> • пријем детета само уз потврду послодавца да родитељ мора да обавља своје пословне обавезе ван куће • дезинфекција простора, прибора и опреме • обезбеђивање заштитне опреме • означити простор за пријем деце • ограничити време јутарњег пријема деце • обезбедити бесконтактно мерење температуре 	<ul style="list-style-type: none"> • праћење здравственог стања деце у групи • обавезно ношење маски • редовно одржавање простора објекта • поставити постере са препорукама за заштиту здравља • поставити правила понашања родитеља приликом доласка и одласка • опостављање обавештења о држању одстојања • информисати родитеље о смерницама и протоколима у циљу заштите здравља и безбедности • смањити учесталости социјалних контаката у свакодневним активностима • спроводити мере физичког дистанцирања у затвореном простору • рад са смањеним бројем деце • подсећати и упућивати децу да одржавају физички размак • боравак деце организовати тако да се међусобни контакти различитих васпитних група максимално избегне • теме из домена бриге о здрављу приближи и понудити деци • организовати боравак деце напољу 	<ul style="list-style-type: none"> • праћење здравственог стања детета пре доласка у вртић • дете у вртић доводи један родитељ • смањивање социјалних контаката у свакодневним активностима • одржавање међусобне удаљености

Приступ предшколском васпитању и образовању и систем подршке

Збрињавање деце зајослених родитеља

Иако се у уводном делу препорука наводе начелна полазишта, као на пример „подршка деци и њиховим породицама... интегрисани систем предшколског васпитања и образовања као подршка целовитом развоју и добробити деце... за сигурно окружење деце посебно је важна сигурност одраслих и грађење односа узајамне подршке и поверења у колективу... (Instrukcije..., 2020), дате смернице вођене су (првенствено) циљевима везаним за јавно здравље, што је у условима пандемије потпуно разумљиво, али у исто време занемарују примарну сврху и функцију предшколског васпитања.

Мера носилаца образовне политике која се односи на укључивање деце родитеља чије радно ангажовање захтева обављање посло-

ва ван куће (Instrukcije..., 2020, стр. 4), дечји вртић своди на сервис за чување и збрињавање деце док „породица реализује своје друге функције, пре свега економске” (Pavlović Breneselović, 2012, стр. 120).

Медицински модел бриге

Преовлађујући здравствено-хигијенски захтеви, као и захтеви који се односе на социјалну и физичку дистанцу акценат стављају на медицински модел бриге, чиме се подршка добробити детета и циљеви програма предшколског васпитања и образовања, као на пример „учешћем у програмима деца имају прилике и могућности да буду срећна, да се осећају задовољно, остварено и прихваћено, да граде односе поверења и уважавања, блискости и пријатељства” (Osnove programa PVO, 2018, стр. 17) урушавају.

Физичко дистанцирање деце и одраслих, смањивање социјалних и тактилних интеракција међу децом, обавеза ношења маски за васпитаче, промовише дистанцу у односима и комуникацији, што је у директној супротности са концепцијом Основа програма предшколског васпитања и образовања.

У доношењу „сета препорука и смерница специфично намењених предшколским установама” (Instrukcije..., 2020) носиоци образовне политике су, оријентацијом на питања процедура (Pavlović Breneselović, 2019): „дезинфекција простора, прибора и опреме... не користити играчке које се не могу прати и дезинфиковати” (Instrukcije..., 2020) делегирали експертизу на практичаре: „потребно је да стручни органи и тимови установе посебну пажњу посвете изазовима и питањима остваривања непосредног васпитно-образовног рада у измењеним околностима које условљава актуелна ситуација” (Instrukcije..., 2020, стр. 2).

Систем подршке професионалном повезивању и оснаживању појединаца, установа и система у целини, успостављен током обустављања рада предшколских установа се није одржао. Уместо умрежавања подржаног на нивоу система, развиле су се професионалне виртуелне мреже предшколских установа или струковних удружења.

Плес са короном – мењање приоритета

„Највећи непланирани експеримент који је образовање икада видело” (Thomas & Rogers, 2020) наставља да се развија и шири глобално и, у тренутку писања овог рада, још увек траје. Од почетног шока до данас фокус истраживача, стручњака различитих профила,

међународних организација, организација цивилног друштва који су се бавили разумевањем приступа и проучавали одговоре влада на кризу изазвану пандемијом у области образовања се све више помера на изгубљене могућности и прилике за учење (Di Pietro et al., 2020; Nugroho et al., 2020; OECD, 2020b; Onyema et al., 2020; UNESCO et al., 2021). Истраживања приступа образовних политика предшколском васпитању и образовању у доба кризе са фокусом на превенцију економских и социјалних неједнакости (Eurochild, 2020; Moreira et al., 2021; OECD, 2020c; OMER, 2020; The World Bank, 2021) акценат све више ставља на ограничене могућности у приступу деце изворима учења, развој дигиталних компетенција и организовано „учење на даљину” и за децу предшколског узраста (Nugroho et al., 2020; UNESCO et al., 2021). Акцентовањем „изгубљених прилика за учење” (UNESCO et al., 2021) наглашава се трансмисивни модел преноса информација и знања, „добро познат и сигуран педагошки формат” (Formosinho, 2021, стр. 148) и води школаризацији, а не на промовисање подржаности, бриге за другог, повезивање (Osnove programa PVO, 2018) и „заједничко живљење” (Moss, 2009) као важне функције предшколског васпитања и образовања.

Истраживања која су у свом фокусу имала проучавање и разумевање одговора влада на кризу и приступ образовне политике у области предшколског васпитања и образовања указују на кључне изазове у разумевању сврхе и функције предшколског васпитања и образовања (Urban et al., 2020) њиховим дугорочним последицама на праксу предшколског васпитања и образовања. Пандемија је у први план истакла важност и значај предшколског васпитања и образовања, можда. И скромна крос-национална анализа представљена у овом раду показала нам је да је затварање предшколских установа водило погоршавању кризе и водило различитим решењима. Пример Норвешке нам је показао предност система који предшколско васпитање и образовање сматра општим добром, јавном одговорношћу и базичним правом сваког детета.

Док нам се „помера тло под ногама” (Arndt et al., 2020, стр. 2) у очувању темељних вредности и сврхе савременог система предшколског васпитања и образовања у Србији, суочени смо са различитим конструкцијама функција предшколског васпитања и образовања у наративу образовне политике. Рад не нуди одговоре, нити препоруке за решавање проблема којима сведочимо, већ отвара питања и позива истраживаче и практичаре на даље промишљање и истраживање импликација мера образовне политике на праксу предшколског васпитања и образовања у Србији током кризе изазване пандемијом ковида-19 у циљу очувања и даљег грађења квалитетног система предшколског васпитања и образовања.

Референце

- Arndt, S., Smith, K., Urban, M., Ellegard, T., Swadener, B., & Murray, C. (2020). Reconceptualising and (re)forming early childhood professional identities: Ongoing transnational policy discussions. *Policy Futures in Education*. <https://doi.org/10.1177/1478210320976015>
- Atkinson, R. (2000). Narratives of Policy: The Construction of Urban Problems and Urban Policy in the Official Discourse of British Government 1968–1998. *Critical Social Policy*, 20(2), 211–232. <https://doi.org/10.1177/026101830002000202>
- Blum, S., & Dobrotić, I. (2021). Childcare-policy responses in the COVID-19 pandemic: unpacking cross-country variation. *European Societies*, 23(1), 545–563.
- Bruner, Dž. (2000). *Kultura obrazovanja*. Zagreb: Eduka.
- Capano, G., Howlett, M., Jarvis, D. S. L., Ramesh, M., & Goyal, N. (2020). Mobilizing Policy (In)Capacity to Fight COVID-19: Understanding Variations in State Responses. *Policy and Society*, 39(3), 285–308. <https://doi.org/10.1080/14494035.2020.1787628>
- Centre for the Study of Child Care Employment. (2020). *Statement on the provision of emergency childcare during the COVID-19 pandemic*. <https://cscce.berkeley.edu/files/2020/04/FINAL-Statement-on-Emergency-COVID19-Child-Care.pdf>
- Di Pietro, G., Biagi, F., Costa, P., Karpiński Z., & Mazza, J. (2020). *The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and international datasets*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2760/126686, JRC121071
- Early Childhood Workforce Initiative [ECWI] (2020). *COVID-19 Early Childhood Education Workforce Survey*. <https://www.earlychildhoodworkforce.org/content/covid-19-early-childhood-education-workforce-survey>
- Eurochild (2020). *Growing up in lockdown: Europe's children in the age of COVID-19*. Brussels: Eurochild Report.
- Haug, K. H., & Storø, J. (2013). Kindergarten — a Universal Right for Children in Norway. *ICEP* 7, 1–13. <https://doi.org/10.1007/2288-6729-7-2-1>
- Formosinho, J. (2021). From schoolification of children to schoolification of parents? – educational policies in COVID times. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 141–152. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872677>
- Foucault, M. (2014). *Wrong-Doing, Truth-Telling: The Function of Avowal in Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Germany: Early childhood education staffing under enormous stress (2020). Education International <https://www.ei-ie.org/en/item/23639:germany-early-childhood-education-staffing-under-enormous-stress>
- Hale, T., Angrist, N., Goldszmidt, R., Kira, B., Petherick, A., Philips, T., Webster, S., Cameron-Blake, E., Hallas, L., Majumdar, S., & Tatlow, H. (2021). A global

- panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker). *Nature Human Behavior*, 5, 529–538. <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01079-8>
- Instrukcija u vezi sa postupanjem predškolske ustanove povodom otvaranja objekata za prijem upisane dece u vreme trajanja epidemije COVID-19 (2020). Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo Zdravlja. <https://www.zdravlje.org.rs/filesnew/docs/Preporuke-kovid/Preporuke-za-vrtice.pdf>
- Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2013). *Gde stanuje kvalitet 1: Politika građenja kvaliteta u predškolskom vaspitanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju
- Miller, H. T. (2020). Policy narratives: the perlocutionary agents of political discourse. *Critical Policy Studies*, 14(4), 488–501. <https://doi.org/10.1080/19460171.2020.1816483>
- Mintrom, M., & O'Connor, R. (2020). The importance of policy narrative: effective government responses to Covid-19. *Policy Design and Practice*, 3(3), 205–227. <https://doi.org/10.1080/25741292.2020.1813358>
- Moreira, A., Léon, M., Coda, M. F., & Roumpakis A. (2021). In the eye of the storm... again! Social policy responses to COVID-19 in Southern Europe. *Social Policy & Administration*, 55(2), 339–357. <https://doi.org/10.1111/spol.12681>
- Moss, P. (2009). *There are alternatives! Markets and democratic experimentalism in early childhood education and care*. Working Paper No. 53. The Hague, The Netherlands: Bernard van Leer Foundation and Bertelsmann Stiftung.
- Nugroho, D., Li H. C., Borisova, I., Nieto, A., & Ntekim, M. (2020). *COVID-19: Trends, Promising Practices and Gaps in Remote Learning for Pre-Primary Education* (Innocenti Working Paper 2020–15). Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti.
- OECD (2020a). *Tackling Coronavirus (COVID-19): Country Policy Tracker*. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/coronavirus/country-policy-tracker/>
- OECD (2020b). *Schooling disrupted, schooling rethought: How the Covid-19 pandemic is changing education, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/68b11f4f-en>
- OECD (2020c). „The impact of COVID-19 on student equity and inclusion: Supporting vulnerable students during school closures and school reopenings”, *OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/d593b5c8-en>
- Odluka o ukidanju vanrednog stanja (2020). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 65/2020 od 6.5.2020. <https://www.propisi.net/odluka-o-ukidanju-vanrednog-stanja/>
- Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta (2018). Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik, broj 16/2018.

- OMEP Executive Committee (2020). OMEP Position paper: Early childhood education and care in the time of COVID-19. *International Journal of Early Childhood*, 52, 119–128.
<https://doi.org/10.1007/s13158-020-00273-5>
- Onyema, E. M., Nwafor, C., Obafemi, F., Sen, S., Atonye, F. G., Sharma, A., & Alsayed, A. O. (2020). Impact of Coronavirus Pandemic on Education. *Journal of Education and Practice*, 1(13), 108–121.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). *Od prirodnih neprijatelja do partnera – sistemski pristup odnosu porodice i javnog vaspitanja*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D. (2019). Saradnja nosilaca obrazovne politike, istraživača i praktičara u procesu reforme: jedan uspešan primer sa neizvesnim krajem. U D. Pavlović Breneselović, Š. Alibabić i V. Spasenović (ur.), *Obrazovna politika i praksa: u skladu ili u raskoraku – Zbornik radova sa Nacionalno naučnog skupa Susreti pedagoga* (str. 175–182). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta i Pedagoško društvo Srbije.
- Postupanje zaposlenih i roditelja povodom otvaranja objekata predškolskih ustanova za prijem upisane dece u vreme trajanja epidemije COVID-19 – Stručni komentar (2020). <https://www.paragraf.rs/koronavirus/strucni-komentari/mere-postupanje-roditelja-otvaranje-predskolskih-ustanova-vrtica-epidemija-covid-19.html>
- Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u vreme epidemije COVID – 19 (2020). Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/03/pred%C5%A1kolsko-vest_pdf.pdf
- Pramling Samuelsson, I., Wagner, J. T., & Eriksen Ødegaard, E. (2020). The Coronavirus Pandemic and Lessons Learned in Preschools in Norway, Sweden and the United States: OMEP Policy Forum. *IJEC* 52, 129–144.
<https://doi.org/10.1007/s13158-020-00267-3>
- Public Health Agency of Sweden. *Folkhälsomyndigheten*. Solna, Sweden. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/the-public-health-agency-of-sweden/>.
- Thomas, M., & Rogers, C. (2020). Education, the science of learning, and the COVID-19 crisis. *PROSPECTS*, 49, 87–90. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09468-z>
- The World Bank (2021). *Urgent, Effective Action Required to Quell the Impact of COVID-19 on Education Worldwide*. <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2021/01/22/urgent-effective-action-required-to-quell-the-impact-of-covid-19-on-education-worldwide>
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation [UNESCO] (2020). *Take a survey: COVID-19 and early childhood education workforce*. <https://en.unesco.org/news/take-survey-covid-19-and-early-childhood-education-workforce>

- UNESCO, The World Bank, & UNICEF (2021). *Mission to Recover Education 2021: The time to act is now*. <https://www.unicef.org/reports/mission-recovering-education-2021>
- Urban, M., Cardini, A., Costin, C., Guevara, J., Okengo, L., Priyono, D., & Flórez Romero, R.. (2020). Post-Covid-19 to 2030: Early childhood programs as pathway to sustainability in times of global uncertainty. *G20 Support for SDGS and Development Cooperation. Policy briefs*. https://www.g20-insights.org/policy_briefs/post-covid-19-to-2030-early-childhood-programs-as-pathway-to-sustainability-in-times-of-global-uncertainty/
- Uredba o merama za sprečavanje i suzbijanje zarazne bolesti COVID (2020) Službeni glasnik Republike Srbije, broj 66/2020, od 07.05.2020. <http://www.propisi.com/mere-vlade-donete-nakon-ukidanja-vanrednog-stanja.html>
- Vilig, K. (2016). *Kvalitativna istraživanja u psihologiji*. Beograd: Clio
- Zakon o važenju uredaba koje je Vlada uz supotpis predsednika Republike donela za vreme vanrednog stanja i koje je Narodna skupština potvrdila (2020). Službeni glasnik Republike Srbije, broj 65 od 6. maja 2020. www.pravno-informacioni-sistem.rs <https://valtioneuvosto.fi/en/information-on-coronavirus/questions-and-answers#early-childhood-education>

Lidija Miškeljin*

APPROACHES OF EDUCATIONAL POLICY TO PRESCHOOL EDUCATION IN TIMES OF CRISIS

Abstract: The unusual speedup of the change of our everyday life with the proclamation of a global pandemic by the World Health Organization in March 2020 faced entire societies and the educational systems with several specific challenges. Starting from the perception of the function of preschool education as a complete process of care, education and support and development of all potentials and self-actualisation of the individual and achieving continuity of human culture and social progress, the paper analyses the approaches of educational policy to preschool education during the crisis the COVID-19 pandemic through the measures taken by education policymakers. The research is based on the policy narratives analysis approach, in this paper on educational policy, in times of crisis regarding two key events: closing and opening preschool institutions.

Key words: policity narratives, functions of preschool education, pandemic COVID-19

* Lidija Miškeljin, Assistant Professor, Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade. E-mail: lidija.miskeljin@f.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији –
Народна библиотека Србије, Београд

37.014.5(100)(082)

616.98:578.834(100)(082)

ОБРАЗОВАЊЕ у време ковид кризе : где смо и куда
даље : зборник радова / Вера Спасеновић (уредник). – Београд :
Универзитет, Филозофски факултет, 2021 (Београд : Службени
гласник). – 259 стр. : илустр. ; 24 cm

„Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира Филозофски
факултет Универзитета у Београду.“--> прелим. стр. – Тираж 200. –
Стр. 7: Предговор / Вера Спасеновић. – Напомене и библиографске
референце уз текст. – Библиографија uz svaki rad. – Summaries.

ISBN 978-86-6427-177-6

а) Образовна политика -- У свету -- Зборници б) Ковид 19 --
Пандемија -- Зборници

COBISS.SR-ID 48407817

Зборник „Образовање у време ковид кризе: где смо и куда даље”, састављен од 16 радова чији су аутори наставници и истраживачи Студијске групе за педагогију Филозофског факултета, фокусиран је на област образовања у време ковид кризе, време које нам је на драстичан начин показало сву осетљивост и рањивост образовања као друштвене праксе, слабости постојећих образовних система и ограничености институционалних образовних пракси, али истовремено и реанимирало свест о његовој виталној важности и потенцијалу на који рачунамо управо у временима кризе.

Из рецензије проф. др Драгане Павловић Бренеселовић

У Зборнику се разматрају разноврсне, веома значајне теме, које се односе на различите нивое образовања, различите контексте образовања и учења, различите нивое функционисања образовања и сагледавају се из перспективе различитих актера васпитно-образовног процеса.

Из рецензије проф. др Марије Марковић

Свако од разматраних питања даје значајан допринос у добијању шире слике о стању и изазовима образовања у време пандемије, те пружа практичне смернице за унапређење васпитно-образовне праксе уопште, а не само у кризним ситуацијама.

Из рецензије проф. др Слађане Зуковић

